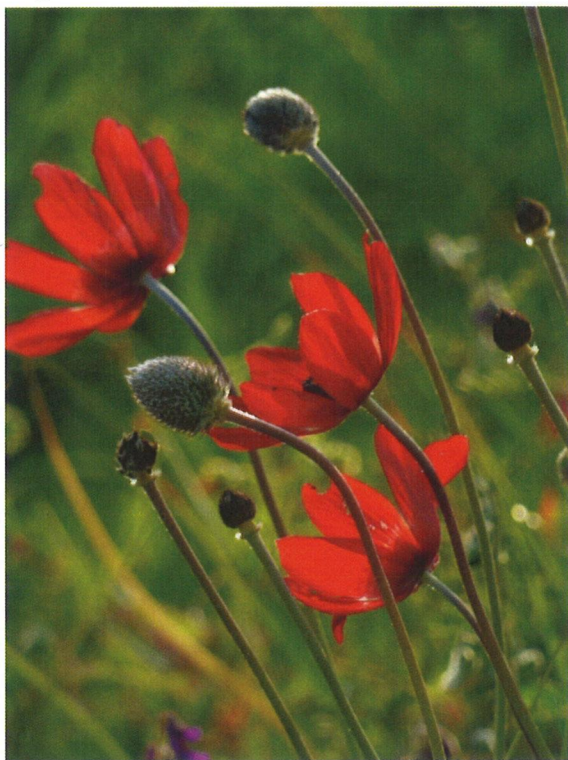

Orebladet

Årg. 19

Nr. 2-2016

Medlemsblad for
Trøndelagsavdelinga av Norsk Botanisk Forening

Lyrisk botanikk: anemoner *Anemone* spp.
Med Tore Ouren som botanisk veiviser
Gule korsblomster i veikanten
Fra det nordiske styremøtet
Vårens møteprogram

OREBLADET ISSN 1501-4924

Orebladet utgis av: Norsk Botanisk Forening, Trondelagsavdelinga (NBF-TLA)

Postadresse: NTNU Vitenskapsmuseet, Seksjon for naturhistorie, 7491 Trondheim

e-postadresser:

orebladet@nbf-tla.org

Foreningen: post@nbf-tla.org

Ekskursjoner: ekskursjon@nbf-tla.org

Nettadresse: <http://www.nbf-tla.org>

Facebook: <https://www.facebook.com/trondelagsavdelinga>

Redaktør: Trond Arnesen

Abonnement: Bladet utgis med to nummer i året. For medlemmer av Trondelagsavdelinga av NBF inngår Orebladet i medlemskapet.

Abonnementpris for ikke-medlemmer er for 2016 kr 200,- (abonnementet løper til det blir sagt opp).

Manuskripter: Manuskripter bør sendes som vedlegg til e-post. Enkel linjeavstand. Overskrifter utheves. Norske plantenavn skal brukes der disse finnes. Latinske navn skal stå i kursiv etter det norske navnet uten bruk av bindestrek eller parentes. For øvrig minst mulig formatering. Legg gjerne ved liste med figur- og tabelltekster i eget dokument og henvis med korresponderende figur- og tabellnummer i den løpende hovedteksten.

Illustrasjoner: Redaksjonen ønsker illustrasjoner i form av digitaliserte strektegninger, diagrammer eller foto (unntaksvis papirkopier eller dias). Merk foto som skal returneres med navn og returadresse.

Frist for manuskripter:

Vårnummer: 15. april.

Høstnummer: 1. november

Styret i NBF-TLA: Styret i NBF-TLA:

Malene Østreng Nygård, leder og kontaktperson NBF. Inger Gjærevoll, kasserer. Egil Ingvar Aune, styremedlem. Solfrid Helene Lien Langmo, ansvarlig for florakartleggingen. Marie Uhlen Maurset, sekretær. Bjørn Sæther, ansvarlig for villblomstens dag.

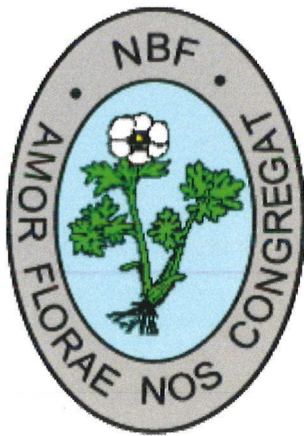
Ekskursjonskomité: Einar Værnes, Patrick Nilsen, Marte Fandrem

Revisor: Jan Erik Kofoed, Ottar Michelsen

Valgkomité: Berit Forbord Moen, Olga Hilmo.

e-postadresse? Om du sender en e-post til oss vil du bli påminnet om møter, ekskursjoner og andre foreningsaktiviteter. Husk å gi oss beskjed om du bytter e-postadresse.

Forside: Kronanemone *Anemone coronaria*, Koroni, Peloponnes, Hellas april 2012. Foto: Trond Arnesen ©

Stoff til Orebladet

Orebladet trenger stoff. Vårnummeret har stoff-frist til 15/4. Alt stoff om floraen, vegetasjonen og dens tilstand og endringer, gjerne i Midt-Norge, er av interesse. Se side 2 og se publiserte artikler for noen enkle manuskriptregler.

Lyrisk botanikk

Anemoner (*Anemone* spp.)

Trond Arnesen

I 1981 ga den danske lyrikeren Inger Christensen ut diktsamlinga «Alfabet». Langdiktet kan karakteriseres som økopoesi (Fjørtoft 2011); temaet er atombombetrusselen og miljøgifter. I «Alfabet» er det to system som regulerer framdriften i det lange diktet som utgjør samlinga: alfabetet og fibonacci-talla. Disse talla vokser etter systemet 0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, ... der ethvert nytt tall (bortsett fra starten 0, 1) er summen av de to foregående. Det betyr at det første diktet inneholder ei verselinje som begynner med bokstaven *a*, det neste diktet inneholder to linjer og begynner med *b*, det neste tre linjer som begynner med *c*, det fjerde diktet fem linjer som begynner med *d* osv. Christensen greide å følge systemet til det 14. diktet og bokstaven *n*. Diktet «netten» er på 610 verselinjer, det neste ville ha hatt 987, så 1597 ... Fibonaccirekka kan også finnes igjen i levende systemer; f.eks. i skudd- og bladfordeling, i den spiralaktige organiseringa av korgplanteblomster, i veksten av kongleskjell hos furu, i sneglehus.

I 2014 kom lyrikeren Agnar Lirhus og tegneren Rune Markhus med den vakre og

foruroligende samlinga «Hva var det hun sa?» Spørsmålet i tittelen viser til Inger Christensen og Lirhus følger samme system som «Alfabet», men temaet hos Lirhus er klimakrisa. Diktet er fullt av arter, naturfenomener, klimakatastrofer, alt vakert og tankevekkende illustrert. Lirhus forteller i et intervju (Vollan 2014) at systemet likner naturlover som er umulige å overstyre og som følger vitenskapens regler. Han sier videre: «Det er en del vitenskapsfolk som synes kunst er noe tull og at kunstnere bare får holde på og kose seg. Men hvis du kan gå inn på deres domene og mene noe på deres premisser, er det større sjanse for å bli tatt seriøst, [...]». Forfatteren tviler på at litteraturen kan utrette stort i kampen mot klimaendringene, men tror likevel at den kan bidra til impulser som endrer vår måte å tenke på. Det likner på det den engelske litteraturviteren John Felstiner framhever i boka «Can Poetry save the Earth?»: «[...] at times, the saving grace of attentiveness, and the way poems hold things still for a moment, makes us mindful of fragile resilient life.» (Felstiner 2009, s. 357). Kanskje er dette nærværet som han snakker om, et mulig bidrag til å binde sammen vitenskapens fakta og den affektive tilknyttinga til natur, til det levende, slik at vi lettere lar oss mobilisere til å ta vare på livet rundt oss? Til slutt i boka svarer Felstiner på tittelens spørsmål: «Can poetry save the earth? For sure, person by person, our earthly challenge hangs on the sense and spirit that poems can awaken» (Felstiner 2009, s. 357).

Agnar Lirhus dikt slutter med bokstaven *j* og en 89 linjers strofe. Langdiktet begynner slik:

Hva var det hun sa?

av Agnar Lirhus (utdrag)

anemonene finnes, anemonene finnes

berggylte finnes; og brønnbor, brønnbor
og bor finnes og butanet, butanet

cellene finnes; cytosol, cesium
og casinger finnes, cellene finnes;
cellene, cesur, c-moll, cerebellum

dagene finnes; direktorat, disputas,
dispensasjonene finnes; dagene, dagene;
dus dioksin og duene; duene
finnes, duene, døden, og denotasjonen
finnes; denotasjonen, dagene, døden

engsoleiene finnes; ekspertene og ettertanken
finnes; og engene finnes; englene,
embryoene og ekstasen finnes; ekkoet
finnes; borehullene, virvle, slamvirvle;
og etterlyset finnes, eikebladspinner og edelkreps
finnes, elvesandjeger, elven, ensomheten
finnes og alle og råteskorpion finnes,
og eteriske rom, og ettertiden, ettertiden

Gjennom rytme og system veves plante-
og dyrearter, celler og organeller, miljø-
gifter, oljeutvinning sammen med be-
greper fra affeksjonenes og de eksistensi-
elle refleksjonene sitt område: døden, eng-
lene, ekstasen, ensomheten, eteriske rom
og ettertiden. Det er ingen åpenbar range-
ring av elementene, alt holdes fram slik at
vi ser at det finnes og er en del av samme
virkelighet, på et eller annet vis. To planter
nevnes: anemoner *Anemone* spp. og eng-
soleier *Ranunculus acris*, begge i soleiefami-
lien *Ranunculaceae*. De er sjølsagt valgt
fordi de høver i alfabetet. Men er det mer?
Engsoleie er en av de artene mange nord-
menn kjenner godt, her i Trøndelag gjerne

under navnet smørblomst. Den fore-
kommer hyppig i de engene som nevnes
like etter, den er giftig, den er lysende gul;
et utropstegn i enga. Alt er gode grunner
til å nevne arten i denne konteksten.

Anemonene blir av lyriker og anmelder
Freddy Fjellheim (Fjellheim 2014) forstått
som «vindblomst» eller «vindens dat-
ter» (fra gr. *anemos* = vind, samt et hun-
kjønns-suffiks) og som sjøanemoner. Slik
mener han at åpningsstrofen i diktet bin-
der sammen jord og hav. Denne fortol-
kinga av opprinnelsen til slektsnavnet
Anemone har lang tradisjon. Plinius d.e. (23
- 79 e. Kr.) trodde feilaktig at blomsten
bare åpna seg i vind. Kvitveisens latinske
navn *Anemone nemorosa* skulle bety noe slikt
som «vindblomsten fra skogslundene». Vi
har ellers to andre arter som reknes i den-
ne slekta i Norge: gulsymre *A. ranunculoides*
(«vindblomst som likner soleie»), en noe
østlig art som i Trøndelag fins spredt fra
Stjørdal til Høylandet, og den kvite filt-
symra *A. sylvestris*, («vindblomst fra sko-
gen»), innført og med sporadisk fore-
komst i Sør-Norge (registrert i Trønd-
heim). Vindtilpassing er ikke særlig nyttig i
skog, men en del anemoner, f.eks. filt-
symre og middelhavsarten kronanemone *A.*
coronaria, har riktignok vindspredd små-
nøtter (anemochori). Kronanemoner kan
være både kvite, blå, rosa, lilla og røde. Ei
alternativ forklaring på navnet knytter
anemone til et semittisk kallenavn på den
vakre gudeynglingen Adonis (Baumann
1993, de Cleene & Lejeune 2003, Lid &
Lid 2005) (fig. 1). Adonis (fra det semit-
tiske ordet *adoni* = herren), også kalt
Na'aman (den elskelige), var ubeskrivelig
vakker og en viktig gud for jordbruk og
vekst i Mesopotamia. «Anemone» antas å

være ei forvanskning Na'aman. Den fønikiske fruktbartetsgudinna Astarte og grekernes Afrodite smelta etter hvert sammen og hennes kjærlighet til Adonis er velkjent i mytologien.

verk. Både grekere, romere og nordmenn har spist de første anemonene om våren for å beskytte helsen. Som soleiene er anemoner giftige, så flere enn de magiske tre blomstene bør man absolutt ikke spise ...

Figur 1. «The Awakening of Adonis». John William Waterhouse 1899. Wikiart.

Afrodite elska den unge Adonis – Na'aman – mer enn alt, forteller Ovid i sine «Metamorfoser». Da hun advarte ham mot å gå på jakt fordi et farlig villsvin herja i skogen, tok den unge mannen det som ei utfordring. Han ble sonderrevet av det skadeskutte dyret (ofte tolka som den forvandla, sjalu krigsguden Ares). Afrodite fant ham lemlestet og blødende. Fra seg av sorg skvatta hun gudenektar på blodet og fram vokste røde anemoner (fra Na'aman) og adonis (røde *Adonis annua* er vanlige i Hellas). Vår kvitveis kan også rødme (fig. 2). Og mytene vandrer: De første kristne mente anemonene spirte fra Jesu blod under korset. Plinius d.e. anbefalte anemoner mot hodesmerter, øyelidelser og tann-

Så: hvorfor anemone? Hvorfor ikke aksveronika *Veronica spicata*, alm *Ulmus glabra* eller ask *Fraxinus excelsior*? Det kan være tilfeldigheter, det kan være rytmen. Men det kan være at Freddy Fjellheim er inne på noe. Anemonenes forbindelse med jordbruksguden Adonis og fruktbartetsguden Afrodite tar vare på bandet jord – hav som han framholder. Og det er høvelig å åpne et langdikt om klimaendringa og truslene mot biodiversiteten og den levende jorda med en art som er vakker, giftig – men oppfatta som smertedempende – og som kan assosieres med de overjordisk skønne kjærlighets- og fruktbartetsgudene Adonis (Na'aman) og Afrodite. Afrodite ba for Adonis hos Zevs og han fikk komme til-

bake hver vår. Slik blir anemoner og adonis også symboler for vana, for våren, gjenfødselen (fig. 1).

Litteratur

- Baumann, H. 1993. *Greek Wild Flowers and plant lore in ancient Greece*. The Herbert Press, London.
- Christensen, I. 1998 [1981]. *Alfabet*. Århundrets bibliotek. De norske Bokklubbene, Oslo.
- De Cleene, M. & Lejeune, M. C. 2003. *Compendium of symbolic and ritual plants in Europe*. Man and Culture, Ghent, Belgium.
- Lid, J. & Lid, D. T. 2005. *Norske flora*. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Lirhus, A. & Markhus, R. 2014. *Hva var det hun sa?* H//O//F, Oslo.
- Felstiner, J. 2009. *Can Poetry Save the Earth? A field guide to nature poems*. Yale University Press, New Haven & London.
- Fjellheim, F. 2014. Høyere himmel. Vågalte: Tegnekunst og dikt tar lyrisk klassiker i gjenbruk. *Klassekampen* 06.09.2014, s. 14.
- Fjørtoft, H. 2011. Jordsanger. Økokritiske analyser av Inger Christensens lange dikt. *Doktoravhandling ved NTNU 2011*: 257. Trondheim.
- Vollan, M.B. 2014. Setter klimakrisa i system. *Klassekampen* 14.08.2014, s. 26.

Figur 2. Kvitvceis *Anemone nemorosa*.
Rødrende mot slutten av blomstringa.
Foto: Trond Arnesen.

Med Tore Ouren som botanisk veiviser.

Litt om floraens bestandighet i Midtre Gauldal

Tekst: Leif Galten.

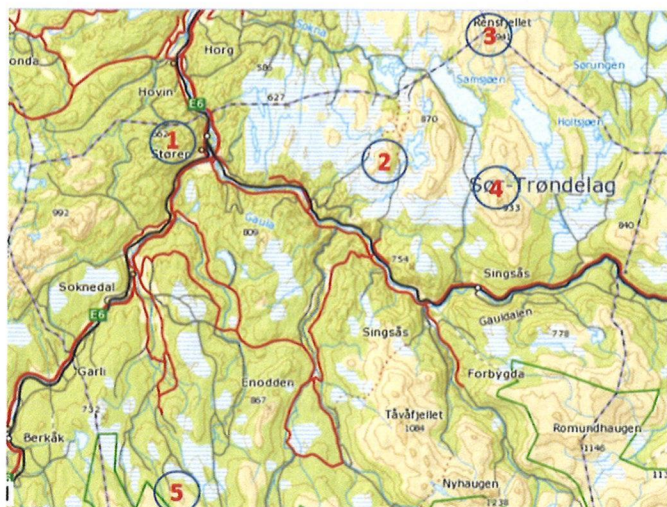
Foto: Leif Galten og Arne Jakobsen.

Naturen er i kontinuerlig forandring. I dag hører vi helst om hvor fort endringene skjer. Det biologiske mangfoldet er under press, ofte på grunn av menneskenes direkte eller indirekte påvirkning. Naturtyper og arter forsvinner i et akselererende tempo på grunn av hus- og hyttebygging, veibygging, klimaendringer osv. Denne vesle artikkelen skal handle om hvor bestandig naturen også kan være, bare den «får være i fred». Utgangspunktet er den skarpøyde «amatørbotanikeren» Tore Ourens grunnleggende lokalfloraer for de gamle herredene i Midtre Gauldal, utgitt i de to første tiår etter krigen (Om Ouren, se Galten 2016).

Etter mine gjensitter på lokaliteter, er eksemplene på gjenfangster mange. Her skal vi ta for oss fire fjell i gamle Støren og Singsås herreder som sist ble besøkt i 2015 (figur 1).

Mannfjellet i Støren

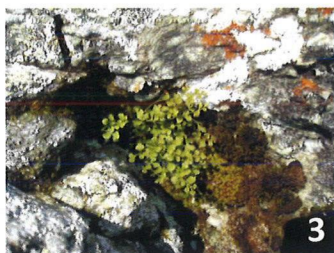
Tore Ouren beskriver også i floraene sine hvordan han leter etter og i mange tilfeller gjenfinner arter som de aller første botanikere i området observerte. I Floraen i Støren herred (Ouren 1964) forteller han om førsteårsstudent Nordal Willes besøk og nedtegning av planteliste fra åsene mellom Støren og Horg i 1876. Wille ble seinere

Figur 1. Kart over Midtre Gauldal. 1 Mannfjellet, 2 Svartfjellknippene, 3 Rensfjellet, 4 Granåsfjellet, 5 Litlfjellet. Kartgrunnlag: Kartiskolen.no

bestyrer av Botanisk museum i Oslo og fikk bygget museumsbygningene på Tøyen. Men i 1876 var han på Støren og fant blant annet de to små bregnene olavsskjegg *Asplenium septentrionale* og murburkne *A. ruta-muraria* i den vesle sørvestvendte skrenten i sjølve toppen av (østre) Mannfjellet, et berg som reiser seg bratt opp rett vest for gamle Støren sentrum. Ouren gjenfant artene her i 1962. Ved et besøk på Mannfjellet seinhøsten 2015 konstaterte jeg at begge artene fortsatt vokser i den vesle skrenten på ca. 50 m x 50 m (figur 2 og 3), side om side og tydeligvis uten å

hybridisere. Wille påpekte at særlig olavsskjegg hadde flere lokaliteter i Mannfjellet, og i dag er begge artene funnet på noen flere steder i Mannfjell-Støren-området, se Artskart. På Willes liste står blant mange flere også snøsildre *Micranthes nivalis*, funnet «.. i et Skar ned mod Skitvandet ...» på nordflanken av Mannfjellet. Ouren gjenfant ikke snøsildra her, men den ble gjenfunnet i denne dalen av Finn Wischmann og undertegnede i 1983 og igjen av undertegnede i 2002 (figur 4). Dette er fortsatt eneste kjente lokalitet i gamle Støren herred, og da er det synd at ingen belegg er samlet.

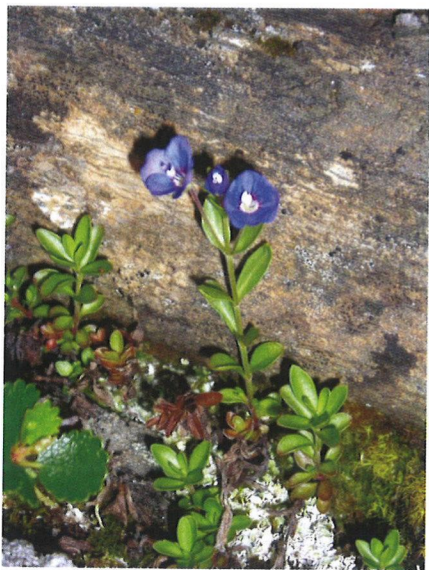
Figur 2. Olavsskjegg *Asplenium septentrionale*

Figur 3. Murburkne *A. ruta-muraria*

Figur 4. Snøsildre *Micranthes nivalis*. Foto: Arne Jakobsen

Av flere fjellplanter fant Tore Ouren den vakre bergveronikaen *Veronica fruticans* i Mannfjellet i 1962. Dette er en næringskrevende plante som skulle trives godt på grønnskiferen her. Denne alpine arten var imidlertid ikke registrert tidligere, og er også sjelden i Støren herred i dag. Ouren beskriver lokaliteten som nedre høydegrense for arten i Gauldalen (Ouren 1964: 24). Finn Wischmann og undertegnede fant bergveronika i dalen ned mot Skitvatnet i 1983, godt under 500 m o.h., og undertegnede tok belegg av den i en liten skrent med grønnstein litt lenger øst, på ca. 500 m o.h., i 2013 (figur 5). De siste årene er det også gjort funn sør for Mannfjellet, i Urdsneppen og Skjærlifjellet, og arten har voksesteder videre sørsørvestover på Gyneldfjellet og i Hikefjell i gamle Sokedal herred (Artskart).

Figur 5. Bergveronika *Veronica fruticans*

Svartfjellknippene i Støren

Nordøst i gamle Støren herred, mellom Rognes og Håen, ligger en låg fjellrygg med tre topper knapt over skoggrensa. Det er Fremre (747 m o.h.) og Ytre (786 m o.h.) Svartfjellknippen med den 740 m høye Larsliknippen imellom. Mens Svartfjellknippene framviser en ytterst næringsfattig flora, fant Tore Ouren eksklusive arter som fjellkveke *Elymus alaskanus* ssp. *borealis*, bergstarr *Carex rupestris*, rabbestarr *C. glazialis* og marinøkkel *Botrychium lunaria* på den vesle toppen av Larsliknippen for 55 år sia. Fjellryggen omgis av store, vide rikmyrer, hvilket skyldes en næringsrik og lett forvitrelig berggrunn av hornblende-biotittskifer tilhørende Trondheim-feltets leirskifergruppe. Sjølve fjellryggen står opp som en hard og næringsfattig kile av kvartsittkonglomerat (Wolff 1989). Geologisk skulle en forsverge at det kan gjøres funn av næringskrevende planter midt inne i denne kilen. Dette måtte undersøkes, så en varm augustdag i 2015 la jeg i vei fra Godøyvollen nordøst for Rognes. Jeg kom raskt opp på store, vide og faste bakkemyrer opp mot Fremre Svartfjellknippen, bare avbrutt av noen skogholt innimellom. Akkurat som Ouren beskrev er her vakre bestand av engstarr *Carex hostiana* og den storvokste hybriden mellom engstarr og gulstarr (*C. hostiana* x *flava*) samt et vell av orkideer: grønnkurle *Coeloglossum viride*, engmarihand *Dactylorhiza incarnata* ssp. *incarnata*, brude-spore *Gymnadenia conopsea*, stortveblad *Listera ovata*, nattfiol *Platanthera bifolia*, kvitkurle *Pseudorchis albida*.

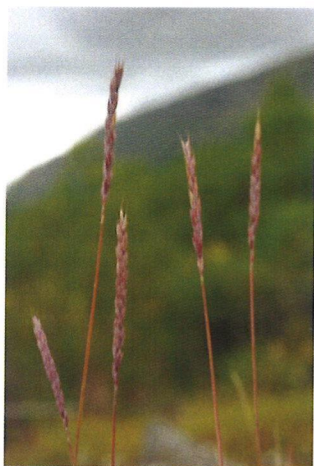
Fremre Svartfjellknippen står opp som nakne, harde rygger over myra, bare med litt lyng, stivstarr *Carex bigelowii* og rabbesiv

Figur 6. Larsliknippen. Løs stein av biotittskifer. Tue av bergstarr *Carex rupestris* på steinen. Forvittringsgrus skimtes i forgrunnen.

Juncus trifidus. Mellom ryggene er det fattigmyr med molte *Rubus chamaemorus*, torvull *Eriophorum vaginatum*, duskull *E. angustifolium*, frynsestarr *Carex paupercula*, dystarr *C. limosa* og flaskestarr *C. rostrata*. På nordøstsida av toppen skjærer en liten bekkedal østover og danner en høy, loddrett og nordvendt skrent hvor skifrig og løsere berg kommer fram. Her vokser da også grønnburkne *Asplenium viride*, gulsildre *Saxifraga aizoides* og fjellveronika *Veronica alpina* ssp. *alpina*, for øvrig akkurat som beskrevet av Ouren. Et håp om gjenfunn av floraen på Larsliknippen steg nå, men videre

nordover i nedre del av denne er det bare fattig lyngbjørkeskog. På avstand så det ut til at toppen er markert med en varde, men idet jeg kom nærmere avslørte «varden» seg som en stor, sammenrast stein med en oppsatt helle på toppen. Og her kommer biotittskiferen fram, både i sjølve steinen og som glimmerblinkende erosjonsgrus rundt den. På steinen vokser det bergstarr (figur 6). I grusen rundt steinen fant jeg 5 små planter av fjellkveke (figur 7) og et par puslete strå av rabbestarr (figur 8). I mosen ut mot kanten av grusfeltet vokste det marinøkkel (figur 9). Dermed var gjenfunnene 100 %! Videre nordover på Larsliknippen er det utallige små koller der litt fuktig grus kommer fram, og i denne grusen vokser

Figur 7. Fjellkveke, *Elymus alaskanus* ssp. *borealis*. Foto: Arne Jakobsen

Figur 9. Marinøkkel, *Botrychium lunaria*. Foto: Arne Jakobsen

Figur 8. Rabbestarr, *Carex glacialis*. Litfjellet.

det gulsildre og frodig rabbestarr. Men videre nordover mot Ytre Svartfjellknippen forsvinner grusen og de næringskrevende plantene, og berget blir igjen hardt og nakent. Østover, på Hyllbekkfjellet (758 m o.h.) i gamle Singsås herred, derimot, er geologien som på Larsliknippen, og med enda flere forekomster av rabbestarr, gulsildre og også rynkevier *Salix reticulata*. Sist-

nevnte hadde Ouren registrert i vestskråningen av Larsliknippen (Ouren 1964), utenfor området jeg undersøkte, men han har verken med rynkevier eller rabbestarr for Hyllbekkfjellet (Ouren 1961).

Rensfjellet i Singsås

Toppen av Rensfjellet (941 m o.h.) er det nordligste punkt i Midtre Gauldal, i gamle Singsås herred. Fjellet er grensefjell mellom kommunene Midtre Gauldal, Klæbu, Selbu og Melhus. Det er mest kjent for å ha gitt navn til sagnomsuste Rensfjellrennet, et turrenn som klimaendringer nå ser ut til å ha satt en stopper for. Rundt denne toppen registrerte Tore Ouren både den næringskrevende arten bergstarr og den kalkskyende arten hestespreng *Cryptogramma crispa* (1961). En kikk på det geologiske kartet gir grei forklaring (Wolff 1989). Fra sør-sørvest kommer en bred kile med hard og næringsfattig kvartsdioritt inn på toppen, mens det vest og nord for denne kilen er

en berggrunn av baserike grå og svarte fyltiller tilhørende Trondheimsfeltets leirskifere. Nysgjerrigheten drev meg ut på ny tur. Det var blitt september, men fortsatt varmt. Med start fra dammen på Samsjøen valgte jeg den tyngste veien opp. Rundt nordenden av sjøen er det våte myrer og djupe daler, men også flotte sanddyner i enden av Samsjøen. Fra Åsara strekker vide bakkemyrer seg som et eventyr i guloransje (rome *Narthecium ossifragum*) og rødt (klokkelyng *Erica tetralix*) oppover mot Rensfjellet. En liten kilometer fra toppen passerte jeg en rygg med glinsende grus, og der sto bergstarren! Nå bøyde jeg litt sør- over og kom inn i grov ur med mye fjellburkne *Athyrium distentifolium*, saueteig *Dryopteris expansa* og hengeving *Phegopteris connectilis*. Over ura er det glatte, nesten nakne sva inn mot toppen.

Innunder sjølve toppen, i en smal sprekk i det sørvendte berget, dukket med ett hestespreng oppl! Men ytterst beskjedent, bare langs/i en smal, vannrett sprekk (figur 10). Over det rabbeknudrete toppunktet er det en og annen tue med fjellpyrd *Diapensia lapponica* og ellers spredt og krypende dvergbjørk *Betula nana*, musøre *Salix herbacea*, krekling *Empetrum nigrum* ssp. *hermaphroditum*, engsyre *Rumex acetosa*, molte *Rubus chamaemorus*, rabbesiv *Juncus trifidus*, stivstarr *Carex bigelowii*, sølvbunke *Deschampsia cespitosa*, smyle *Avenella flexuosa*, fjellrapp *Poa glauca* og blårapp *P. glauca*. Jeg fulgte litt sør for kommunegrensa til Melhus nedover igjen, og kom etter noen få meter over en rabb med glimmerglinsende grus. Og der i grusen er det mer bergstarr! I den sørvendte skiferskrenten under rabben sto en pen bestand av avblomstret rødsildre *Saxifraga oppositifolia*, ny for Rens-

fjellet (figur 11). Tore Ouren registrerte rødsildre på Nordre Granåsfjellet 15 km lenger sør, for øvrig sammen med reinrose *Dryas octopetala*, begge arter med nordgrense i Singsås (og Midtre Gauldal) der. Nå håpet jeg å finne også reinrose her på Rensfjellet. Men intens leting ga ikke noe resultat.

Figur 10. Hestespreng *Cryptogramma crispa* i sprekk i hardt og glatt berg av kvartsdioritt.

Figur 11. Rødsildre *Saxifraga oppositifolia* i liten skrent med skifrig fyllitt.

Granåsfjellet i Singsås

Neste tur måtte dermed sjølvsagt bli til Granåsfjellet. Fjellet bærer navnet sitt med rette, for granbuskene vokser spredt helt opp på toppene. En stormfull dag midt i september og i en fjellnatur der høsten for alvor hadde meldt sin ankomst, startet turen fra Samsjøveien på Olsfjellet. Herfra er det bare et par, riktignok bratte, kilometer opp til varden på Nordre Granåsfjellet (930 m o.h.). Men det ble tungt og langt i iskald og stri sørøstlig kuling rett imot. «Tusen» små skrenter og glimmergrus-blinkende rabber stikker fram mot nord-nordvest på vei opp mot varden. For i Granåsfjellet er det igjen hornblende-biotittskifer som råder (Wolff 1989). Som Ouren beskrev er floraen næringskrevende; med rødsildre, bergstarr, gulsildre, fjellsmelle *Silene acaulis*, rosenrot *Rhodiola rosea*, fjelltirilltunge *Lotus corniculatus* var. *borealis* og, på fuktige steder, store mengder blankstarr *Carex saxatilis*. Og helt oppe ved varden vokser en matte på 50 cm x 70 cm med reinrose (figur 12). Dermed holder

Figur 12. Reinrose *Dryas octopetala* ved toppvarden på Nordre Granåsfjellet.

Figur 13. Fløtgras *Sparganium angustifolium*. Bildet er ikke fra Granåsfjellet.

nordligste forekomst i Midtre Gauldal fortsatt så vidt stand 55 år etter Ourens besøk. Mellom Nordre og Søre Granåsfjellet er det en nokså djup dal med en kildebekk som renner ut mot vest. På høyeste punkt i øst, på 880 m o.h., starter bekken fra en liten dam. Dammen har akkurat plass til en liten bestand av fløtgras *Sparganium angustifolium*, rikt fertil (figur 13). En rask sjekk i Floraen i Singsås (1961) avslører for samme art: «... Mellom n. og s. Granåsfj. (880 m)»!

Tore Ouren som veiviser

Eksemplene over er noen få av mange og viser at naturen kan være forbløffende bestandig i områder der mennesket ikke direkte påvirker og forandrer. I innsamlings-

arbeidet sitt opererte Ouren med definerte «standardlokaliteter». Det var innsamlingssteder godt spredt ut i herredene. Mannfjellet, Fremre Svartfjellknippen, Rensfjellet og Nordre Granåsfjellet var slike standardlokaliteter; for Mannfjellet vestre del over 630 m o.h., for Fremre Svartfjellknippen over 700 m o.h., og for Rensfjellet og Nordre Granåsfjellet over 900 m o.h. Undertegnede har ført krysslister fra de samme områdene. I tabell 1 sammenlignes Ourens plantelister med mine krysslister (Artskart 2016). Gjenfunnprosenten er høy, fra 72 til 88. Da må bemerkes at områdene ikke er helt identiske. Ourens liste fra Mannfjellet gjelder egentlig bare vestre del, men jeg har tatt inn i lista funn som han i Støren-floraen har bemerkt fra «østre Mandfjeld». Jeg har nok for alle fjell vært noe mer raus med avgrensingen og tatt med noen funn under de angitte høydegrensene.

For Fremre Svartfjellknippen særlig, men også for Rensfjellet og Nordre Granåsfjellet, har jeg bare gått nokså hastig gjennom områdene. For å få et enda bedre inntrykk av gjenfunn, er også Litlfjellet (924 m o.h.) i Soknedal tatt med i tabellen. Litlfjellet (Lillefjeld) var også en standardlokalitet (Ouren 1959). Dette låge fjellet med mineralrik glimmerskiferberggrunn er som et lite stykke Dovrefjell og er årlig besøkt av undertegnede og andre de siste 35 årene (Galten 2003). Min funnliste er nok også her fra et noe videre område enn Ourens. Gjenfunnprosenten er 88, samme som i Nordre Granåsfjellet. Disse sammenligningene er grove – her finnes mange feilkilder – men likevel antyder tabellens høye gjenfunnsverdier stor bestandighet på lokaliteter der mennesket ikke direkte påvirker naturen med inngrep og forandringer. Tabellen viser også at Tore Ouren fortsatt er en god og pålitelig veiviser inn i floraen i Midtre Gauldal. Etter Ourens tid har vern

Tabell 1. Sammenligning mellom antall arter på Tore Ourens plantelister fra fem «standardlokaliteter» og mine krysslister fra de samme.

	H o.h.	Ouren ant. arter	Galten ant. arter	Felles ant. arter	Felles %
Mannfjellet	>630 m	145	151	110	76
Fremre Svartfjellknippen	>700 m	130	110	93	72
Rensfjellet	>900 m	65	82	52	80
Granåsfjellet	>900 m	111	121	98	88
Litlfjellet	>900 m	144	172	126	88

av Gaula og Gauldalsvidda med seter-dalene avstedkommet store mengder inn-samlet botanisk materiale. En nylig utgitt mangfoldsrappport gir en viss oversikt over hva som finnes av materiale (Gaarder m.fl. 2016). Dette sammen med Ourens floraer er et meget godt grunnlag for en ny lokal-flora for Midtre Gauldal. Materialet ligger der for den som måtte føle seg kallet.

Litteratur

Artskart 2016. <http://artskart.artsdatabanken.no>. Lest mars 2016.

Gaarder, G., Fjeldstad, H. & Jordal, J.B. 2016. Kartlegging av naturtyper i Midtre Gauldal kommune, Sør-Trøndelag fylke i 2007. *Miljøfaglig Utredning Rapport 2016-5*.

Galten, L. 2003: Litlfjell – Gauldal videregående skoles økologiske lekegrind. *Orebladet* 6: 3-12.

Galten, L. 2016. Geografen Tore Ouren – en god veiviser til floraen i Gauldalen. *Bygdeblad for Støren, Rognes og Snoan, årgang 20*. Støren museum og historielag.

Ouren, T. 1959. Floraen i Soknedal herred i Sør-Trøndelag. *Årbok 1959 for Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab, Museet*, s. 71-121.

Ouren, T. 1961. Floraen i Singsås herred i Sør-Trøndelag. *Årbok 1961 for Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab, Museet*, s. 5-73.

Ouren, T. 1964. Floraen i Støren herred i Sør-Trøndelag. *Årbok 1964 for Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab, Museet*, s. 7-78.

Wolff, F. Chr. 1989. *Geologisk kart over Norge, Berggrunnskart TRONDHEIM 1 : 250 000*. 3. opplag med rettinger. Norges geologiske undersøkelse.

Gule korsblomster i veikanten

Tekst og foto: Trond Kristoffersen

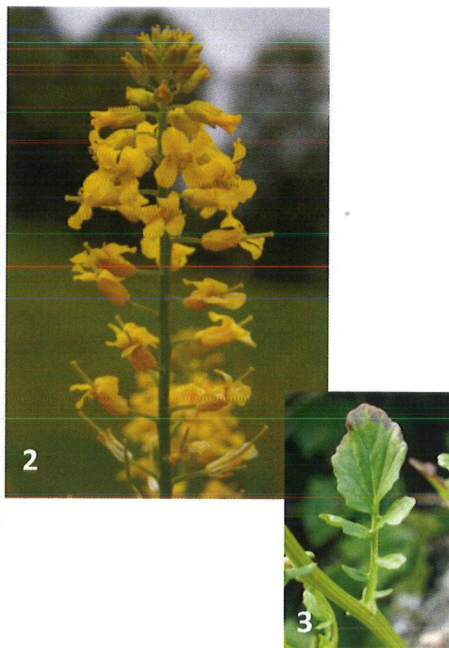
Veikantene kan på forsommeren lyse gult av blomstrende korsblomster. Forekomstene er spesielt store i forbindelse med vei-arbeid og andre inngrep i naturen. I mitt nærområde i Trondheim øst har det i de seneste årene vært store veiutbygginger. Feltarbeidet for denne artikkelen er begrenset til veikantfloraen i mitt nærområde.

En del korsblomster har tidligere vært dyrket eller har kommet til Norge via jordbru-ket og handel, og har etter hvert etablert seg som ugress i åker, eng og skrotemark. Noen arter tilhører vår opprinnelige vilt-voksende flora, selv om de i dag trives i veikanter og andre kulturpåvirkete steder.

De gulblomstrende ugressartene innen korsblomstfamilien kan være vanskelige å skille fra hverandre. Jeg har laget en beskrivelse i tekst og bilder av følgende vanlige arter:

Vinterkarse *Barbarea vulgaris*
Stakekarse *Barbarea stricta*
Brønnkarse *Rorippa palustris*
Åkergull *Erysimum cheiranthoides*
Berggull *Erysimum strictum*
Åkerkål *Brassica rapa*

En annen gulblomstret korsblomst som finnes i Trøndelag er åkersennep *Sinapis arvensis*. Åkersennep er et innført åkerugras i Norge, og finnes spredt i veikanten og på skrotemark. Åkersennep ble omtalt av Eli Fremstad i Orebladet 2/2015.

Figur 1. Vinterkarse *Barbarea vulgaris*. Stokkanhaugen, Trondheim 10.06.2012 **Figur 2.** Blomsterstand av vinterkarse, *Barbarea vulgaris* var. *aruata* med slanke og litt bøyde skulper. Charlottenlund, Trondheim 23.06.2015. **Figur 3.** Basisblad vinterkarse, med utstående fliker i nedre del og stor endeflik. Stokkanhaugen 10.06.2012.

Vinterkarse *Barbarea vulgaris*

Vinterkarse er hårløs, og har en opprett, grenet stengel og blanke blad. Blomstene er store og gule (fig. 1 og 2). Vinterkarse blir mellom 30 og 80 cm høy. Grunnblader har 2–5 fliker med stort endebblad (fig. 3) Skulpene er utbøyd på utstående, lange skaft på den varieteten som er vanligst i Trøndelag, var. *aruata* (fig. 2). Sørlig vinterkarse var. *vulgaris* har rette, opprette og tykkere skulper. Vinterkarse blomstrer tidlig, ofte allerede i mai.

Vinterkarse er en forholdsvis ny art i vår flora. Den er i Norge kjent tilbake til 1700-

tallet. Det første sikre funn er fra Lademoen i Trondheim i 1825. I Christiania (nå Oslo) er første sikre funn fra 1834. Fra slutten av 1800-tallet er vinterkarse blitt en forholdsvis vanlig plante i hele landet (Fremstad & Pedersen 2009).

Vinterkarse går på nesten all slags mark, bare det ikke er for vått, og opptrer som ugress i åker og eng. Den finnes av og til ganske høyt, til 1220 moh. i Hordaland, og opptil 1000 moh. på Dovrefjell. Langs veikantene i Trøndelag kan vinterkarse danne store bestander.

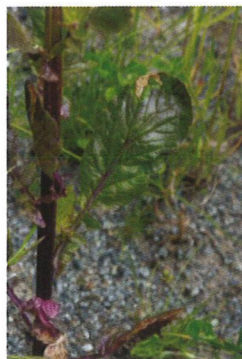
Figur 4. Stakekarse *Barbarea stricta*. Artsepitetet *stricta*, stivt opprett, høver godt. **Figur 5.** De små hårene på knoppene øverst skiller mot vinterkarse. Alle: Rotvoll, Trondheim 24.06.2015.

Stakekarse *Barbarea stricta*

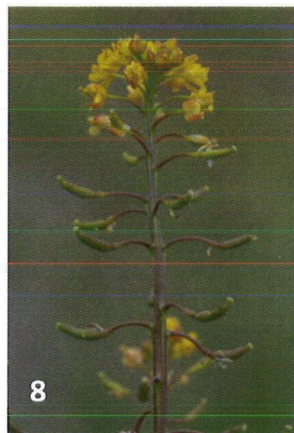
Stakekarse er lett kjennelig med sine stivt opprette blomsterstander (fig. 4). Skulpene er også stivt opprette og ligger tett inntil grenene. Blomstene er små og lysegule, med begerblad som har små, korte hår i spissen, best synlige i knoppstadiet (fig. 5). Nedre blad har 1–2 fliker med et svært stort endeflad (fig. 6). Stakekarse er av samme størrelse som vinterkarse og blir opptil 80 cm høy. Den blomstrer i mai til juli.

Stakekarse har i alle fall tilhørt den norske floraen lenger enn vinterkarse, og har naturlige voksesteder langs elvebredder og strender langs vann. I dag spres den med kulturen

langs veier og åkrer, av og til sammen med vinterkarse. Stakekarse finnes spredt i hele landet, men er vanligere øst for vannskillet og nordpå enn i vestlige deler av landet (Fremstad 2013).

Figur 6. Større endefliker skiller stakekarse mot vinterkarse.

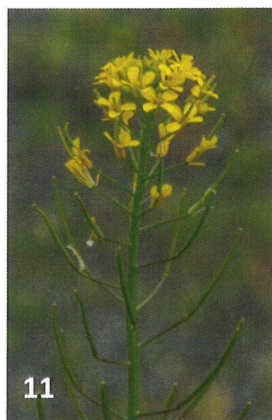
Figur 7. Brønnkarse *Rorippa palustris*. Rotvoll 23.06.2105. **Figur 8.** Blomsterstand av brønnkarse. Mosjøen 14.07.2015. **Figur 9.** Stengelblad av brønnkarse. Rotvoll 23.06.2015.

Brønnkarse *Rorippa palustris*

Brønnkarse varierer sterkt. Den kan være både opprett og liggende og er ofte rikt forgrenet (fig. 7). Brønnkarse blir mellom 10 og 60 cm. Den blomstrer i juni til september og vokser både på tørre og fuktige steder. Blomstene er små og gule. Skulpen er kort og tykk, nærmest pølseformet (fig. 8). Bladene har 2–8 fliker med stort ende-

blad, men er mye mindre og spedere enn på *Barbarea*-artene (fig. 9).

Brønnkarse kan forveksles med veikarse *Rorippa sylvestris*. Veikarse har større blomster og litt lengre og smalere, noe bøyde skulper. Både brønnkarse og veikarse finnes spredt i hele landet.

Figur 10. Åkergull *Erysimum cheiranthoides* i full blomst. **Figur 11.** Blomsterstand og skulper av åkergull. **Figur 12.** Stengelbad av åkergull. Alle: Leangenbukta Trondheim 26.07.2015.

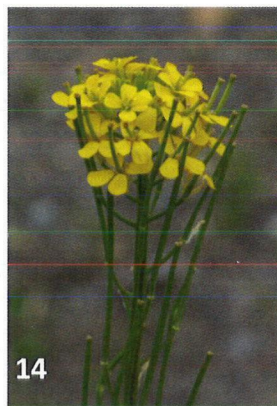
Åkergull *Erysimum cheiranthoides*

Åkergull (fig. 10) blir mellom 20 og 60 cm, med ugrenet eller lite grenet stengel.

Blomstene er små. De gule kronbladene er bare 3–5 mm store (fig. 11). Bladene er lansettformete og opprette og sitter tett oppover stengelen. (fig. 12). Skulpene er utstående. Åkergull blomstrer i juni til september, og trives i åker, på vegkanter og skrotemark. Jeg oppdaget åkergull første gang

på Leangen i forbindelse med bygging av ny rundkjøring i Leangenbukta. Hele veikanten mot jernbanen bestod av en eng av åkergull.

Åkergull er trolig ingen opprinnelig plante i norsk flora, men er kommet hit med kom fra sørligere strøk. Den blomstrer hele sommeren og setter rikelig med frø, opptil 5 600 frø fra en eneste plante. Åkergull er i dag naturalisert, og finnes spredt i hele landet.

Figur 13. Berggull *Erysimum strictum*, stort eksemplar. **Figur 14.** Blomsterstand av berggull. Skulpene står rett opp, jf. artsepitetet *strictum*. Begge: Mosjøen 14.07.2015. **Figur 15.** Stengelblad, berggull. Leangen, Trondheim 12.07.2012.

Berggull *Erysimum strictum*

Berggull likner åkergull, men er kraftigere og blir mellom 30 og 100 cm (fig. 13). På gode voksesteder kan berggull få mange greiner. Den viktigste forskjellen mellom åkergull og berggull er størrelsen på blomstene og formen på skulpene (fig. 14). De gule kronbladene hos berggull er omtrent dobbelt så store som hos åkergull, og blir mellom 8 og 10 mm. Skulpene til berggull

sitter nesten opprett langs stengelen, mens de er utstikkende hos åkergull.

Berggull er en opprinnelig plante i norsk flora, og finnes spredt i hele landet. Den trives på tørre steder, i berg, i urer og i veikanter. Berggull går også høyt til fjells, og er funnet 1260 moh. i Odda i Hordaland.

16

17

18

Figur 16. Åkerkål *Brassica rapa* i full blomst ved Stokkanhaugen, Trondheim 30.07.2015.

Figur 17. Blomsterstand av åkerkål. Med skulper. **Figur 18.** Stengelblad, åkerkål. Alle: Stokkanhaugen, Trondheim 30.07.2015. Innfelt: Nebbaktig frukt av åkerkål. Lade, Trondheim 26.07.2015.

Åkerkål *Brassica rapa*

Åkerkål (fig. 16) blir mellom 30 og 80 cm høy. Hos åkerkål sitter de åpne blomstene og knoppene i omtrent samme høyde (fig 17). Blomstene er forholdsvis store. Arten skiller seg fra de andre gulblomstrende korsbloms-tenne ved at de øvre bladene er stengelomfat-ende og mer gråblå av farge (fig. 18), som hos kål. Skulpene er utstående og nebbaktige (fig. 17 og innfelt).

Åkerkål er en svært gammel ugrasplante, og er i Danmark kjent helt tilbake til bronsealderen. Til tross for gamle funn av planten er det likevel ingen som har funnet en virkelig viltvoksende åkerkål. En kulturform av åkerkål kalles for rybs, og er dyrket på grunn av sitt innhold av olje. En annen kulturform kalles nepe, og er en grønnsak-plante. Åkerkål vokser som ugress i åker og på skrotemark, og finnes spredt i hele landet.

Takk.

Eli Fremstad har kommet med flere gode innspill i arbeidet med denne artikkelen.

Litteratur

Fremstad, E. 2013. *Barbarea stricta* Andr. s. 73–75 i Elven, R. m.fl. *Distribution maps of Norwegian vascular plants. IV. The eastern and northeastern elements*. Akademika, Trondheim.

Fremstad, E. & Pedersen, O. 2009. Fremmede planter i Norge. Vinterkarse *Barbarea vulgaris*. *Blyttia* 67: 159 – 170.

Fægri, K. 1970. *Norges planter, bind 1-3*. J.W. Cappelens Forlag, Oslo.

Ryvarden, L. (red.). 1993. *Norges Planter, bind 1-4*. J. W. Cappelens Forlag, Oslo.

Lagerberg, T., Holmboe, J. & Nordhagen, R. 1952. *Våre ville planter, bind 1-8*. Johan Grundt Tanum Forlag, Oslo.

Lid, J. & Lid, D. T. 2005. *Norsk Flora, 7. utgave* ved Reidar Elven. Det Norske Samlaget, Oslo.

Mossberg, B. & Stenberg, L. 2012. *Gyldendals store Nordiske Flora*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Wischmann, F. (red.). 1993. *Ville planter i Norge*. Forlaget Det Beste AS, Oslo.

www.artsdatabanken.no, henta høst 2015.

Foreningssaker

Nordisk styremøte i København, 19. og 20. august 2016

Inger Gjærevoll, kasserer.

Jeg var så heldig å få være med på et nordisk styremøte i august. Omstendighetene rundt det var ikke så hyggelig. Honorata Gajda meldte forfall på grunn av et stygt fall etter et kompresjonsbrudd i ryggen. De øvrige deltakere fra Norge var May Berthelsen, Kristin Vigander og Roger Halvorsen. Litt fra sidelinjen var også Øystein Ruden der. Fra Sverige møtte to og fra Danmark møtte to.

Saker som ble tatt opp:

Møtet på fredag var en gjensidig informasjon om villblomstenes dag. Danmark hadde 54 turer med ca. 2000 deltakere, Sverige hadde 120 turer, mens Norge hadde 58 med ca. 1200 deltakere.

I 2017 vil villblomstenes dag være 18. juni, i 2018 den 17. juni og i 2019 den 16. juni. Villblomstenes dag skal brukes til å markedsføre Botanisk forening. En idé var å få deltakere til å registrere seg med e-postadresser og etterturen sende ut referat med beskrivelse av de arter som ble observert. Det er også viktig å få fram historiene bak plantene, navn, evt. myter og legender osv.

Det var også en gjensidig informasjon om nytt fra foreningene om data og registreringssystemene, profilering og medlemsverving og om medlemsblad og tidsskrifter. Danmark har nå avsluttet prosjektet Atlas Flora Danica, et bokverk i 3 bind. Flora Nordica har imidlertid stoppet opp. Det er stemning for å fortsette de felles nordiske ekskursjonene, og det er viktig å være tidlig ute med informasjonen. I 2017

er det Danmarks tur til å ta ansvar for en slik ekskursjon. Norge har ansvar i 2018. Det er også ønskelig med en ekskursjon til Island.

Göteborgforeningen har fine medlemssturer. Disse er åpne for alle som er registrerte medlemmer. Det er mulig å finne disse på Svensk Botanisk Förenings hjemmesider: (svenskbotanik.se)

På lørdag var det ekskursjoner til lokaliteter i og omkring København, ledet av Finn Skovgaard. Det var mange interessant funn. Vi besøkte områder langs en av demningene og fant bl.a. *Serratula tinctorum* og *Dianthus superbus*. Lengre inne i byen ikke langt fra Hovedbanegården fant vi *Erigeron muralis*, *Erucastrum gallicum*, *Crepis foetida* og *Lepidium virginatum*. Lengre ute ved kysten *Pulicaria dysenterica*, *Cotula coronopifolia*, *Cneidium dubium*, *Inula britannica* og *Atriplex pedunculata*.

Da jeg måtte tilbake til Norge, var jeg ikke med på de siste lokalitetene, men målet var å finne bl.a. *Senecio squalidus*, *Digitaria sanguinalis*, *Eragrostis multicaulis* og *Dyshania pumilio*.

Møteprogram våren 2017

Møtene er åpne for både medlemmer og andre, og arrangeres i auditoriet i Suhmhuset på NTNU Vitenskapsmuseet kl 19.00.

6. februar

Marte Fandrem og Asbjørn Moen:

Vern og ødeleggelse av torvmarksskoger og andre tropiske regnskoger i Malaysia og Brunei.

Glimt fra en internasjonal myrekskursjon i 2016 der vi fikk oppleve fine tropiske regnskoger og der vi fikk innblikk i det

motsatte. Ødeleggelsen av tropisk regnskog er en katastrofe for biologisk mangfold og den gir enorme utslipp av klimagasser.

Månedens art: årets plante

6. mars

Årsmøte

3. april

Jubileumsmøte

8. mai

Dagmar Hagen og Tommy Presto

Grønlandsk flora og landskap – og litt om folk

Grønland er verdens største øy og har mange spennende historier. Vi vil vise noe av variasjonen i planteliv, vegetasjon og landskap på ulike deler av øya. Vi vil også vise noen eksempler på hvordan folk har levd av og med naturen fra vikingenes tid og fram til i dag.

Månedens art: *kommer*

5. juni

Verdens miljøverndag

8-11. juni

Botanikkdager, Sunnhordland

18. juni

Villblomstenes dag

Ytterligere info

Sjekk facebooksidene/gruppen og hjemmesiden (nbf-tla.org og botaniskforening.net) for ytterligere informasjon om evt. arrangementer/ekskursjoner det kommende året.

Påminning

Kommuneplanteboka «Fra løvetann til sibirstjerne» er til salgs for kr. 100, på møter og arrangementer. Kan også sendes per post (porto legges til). Se også nr. 2-2015.

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

RETUR
UKJENT

B

NORGE

Returadresse:

Norsk botanisk forening
Trøndelagsavdelinga
Vitenskapsmuseet
Seksjon for naturhistorie
7491 Trondheim

Innhold

Stoff til Orebladet.....	3
Lyrisk botanikk. Anemoner <i>Anemone</i> spp.....	3
Med Tore Ouren som botanisk veiviser	7
Gule korsblomster i veikanten.....	15
Nordisk styremøte i København	22
Møteprogram vår 2016.....	23
Ytterligere info.....	23
Påminning.....	23